
РЕЦЕНЗІЯ

У СПІВПРАЦІ З ПРИРОДОЮ (Відгук на книгу В. Черкаса «Автограф на землі»)

---

28 листопада 2013 року в приміщенні Полтавського академічного обласного українського музично-драматичного театру імені М.В. Гоголя відбулася презентація книги-фотоальбому «Автограф на землі».

Ця подія стала знаковою для області і держави, оскільки ідеї органічного землеробства, яким присвячено фотоальбом, давно схвалені світовою спільнотою, але в Україні цей напрям був упроваджений лише на Полтавщині, де впродовж майже 40 років і до цього часу практикується органічне землеробство. Можна стверджувати, що тут виконано роботу планетарного масштабу — створено унікальну модель функціонування землеробства у гармонії з Природою.

З історії відомо, що 15 червня 1900 року в актовій залі Полтавського губернського земства зібралися представники полтавської інтелігенції, переважно землевласники і агрономи. Перед ними виступив професор В.В. Докучаєв з лекцією, присвяченою питанням ґрунтознавства. Таких лекцій було шість, і всі вони були сприйняті з захопленням.

Нині на презентації фотоальбому також зібралися люди, небайдужі до землі та долі відданого цій землі героя книги, який опікується відтворенням родючості наших ґрунтів і уже не одне десятиліття привертає увагу суспільства до проблеми охорони здоров'я людини через призму виробництва і споживання екологічно безпечних продуктів.

Дві віддалених у часі, але визначних події. Обидві присвячені збереженню наших земель. Своєрідний місток з минулого в сьогодення, спадкоємність від великого теоретика ґрунтознавства В.В. Докучаєва до великого практика природного відтворення родючості ґрунту — С.С. Антонця. Дві події, дві постаті — гідні визнання іс-

торією, гідні визнання людством! Історія не пам'ятає помпезності, історія пам'ятає особистості.

Задумаймося: понад 100 років тому наші чорноземи мали 8–10, а подекуди — близько 12% гумусу. Але вже тоді у своїх лекціях В.В. Докучаєв наголошував: «Я не могу придумать лучшего сравнения для современного состояния чернозема, чем то, к которому я уже прибегаю в своих статьях. Он напоминает нам чистокровного арабского коня, загнанного и затурканного. Дайте ему отдохнуть, восстановите его силы, и он вновь будет никем не обгоняемым скакуном».

Незважаючи на застереження відомого вченого-ґрунтознавця, ми бездумно експлуатуємо родючий шар землі, і сьогодні його родюча сила знизилась до 3–4%, тобто в 2,5–3 рази. І це в кращому випадку. Вміст гумусу в ґрунті зменшує безсистемна оранка, неконтрольоване внесення мінеральних добрив, водна ерозія та дефляція.

Гортаючи сторінки «Автографа на землі...» ми дізнаємося, як головний герой книги, опираючись у своїй роботі на ідеї, досвід і дослідження знаних науковців і аграріїв минулого — Василя Докучаєва, Володимира Вернадського, Терентія Мальцева, Миколи Шикули та ін., — впродовж багатьох років розвивав власну систему органічного землеробства, яка тримається на чотирьох китах:

- науково обґрунтованій структурі посівних площ з широким використанням багаторічних бобових трав;
- мілкому обробітку ґрунту, який дає можливість зберігати природну структуру орного шару, не руйнуючи у ньому вертикальну орієнтацію пор аерації;
- внесенні науково обґрунтованих норм органічних добрив;

• постійному рослинному покритті ґрунту, в т.ч. широкому використанні посівів сидеральних культур, зелена маса яких використовується як органічне добриво.

Ці дві події підтверджують закономірність філософської теорії кредитів, згідно з якою великі ідеї в суспільстві повторюються через кожні чотири покоління (октави), але на вищому рівні. І дійсно, через чотири покоління після В.В. Докучаєва та В.І. Вернадського, С.С. Антоненко створює філософію природного (органічного) землеробства і на практиці підтверджує доцільність і ефективність співпраці землероба з Природою. Він досяг того, про що людство лише мріє, за що змагалися тисячі мудреців та філософів світу — гармонії людини і Природи.

«На землі потрібно господарювати, а не експлуатувати її. Землю потрібно берегти» — один із постулатів філософії хлібороба Семена Антоненка. Як тут не згадати вислів древніх греків: «Земля, це не стара діва, а вічно молода і юна! Вона може бути завжди родюча, якщо її пестити й удобрювати!» Удобрювати, звісно, органічними добривами, а не агрохімікатами, про які елліни і не здогадувалися.

Семен Антоненко робить великий внесок у майбутнє нашого народу. Українські діти отримують десятки тонн екологічно безпечної продукції, виробленої з молока ПП «Агроєкологія», яким господарство забезпечує виробництво в обсязі 13 тис. т/рік. На ринок з підприємства щороку надходить і 900 тонн якісно безпечного м'яса.

Органічне землеробство, екологічно безпечна продукція — цим шляхом прямує світ. Нещодавно й Україна прийняла Закон «Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини», ставши 87-ю країною світу з правовим полем ведення органічного землеробства.

Велике бачиться на відстані. Громадянська позиція Семена Антоненка викликає повагу й тепер, але ще більше вона буде оцінена вдячними нащадками. Його теорія й практика органічного землеробства — це кредит знань і досвіду майбутнім поколінням.

Презентація фотоальбому підсумовує великий етап діяльності Семена Свиридоновича, але не підводить ризику під його новаторськими ідеями, спрямованими на подальше удосконалення основ землеробства, основ здорового харчування людини.

Уже нові проблеми захопили Семена Антоненка. Він працює над узагальненням напрацьованого досвіду та вдосконаленням системи захисту ґрунту від ерозії. У господарстві цією проблемою опікуються постійно, але Семен Свиридонович пропонує нові підходи до збереження землі. До того ж без зайвих витрат і складних технічних розробок — лише завдяки хліборобській мудрості, розумному застосуванню різноманітних елементів ґрунтозахисних технологій і невтомній щоденній праці.

Останнім часом у господарстві захопились досвідом Зеппа Хольцера, австрійського фермера, який на високогірних альпійських луках створив агроландшафтний парк площею 45 га, де вирощує екологічно безпечні овочі, фрукти, розводить домашніх тварин і рибу.

У ПП «Агроєкологія» є можливість і доцільність створення подібного унікального парку на території природної балки площею 162 га. Такий парк уможливить практичне навчання та виховання студентів аграрного профілю, проведення наукових досліджень з вивчення систем (принципів) ведення сільського господарства, заснованих на взаємозв'язках у природних екосистемах.

Ведення землеробства у гармонії з Природою зберігає і навіть підвищує родючість ґрунтів, сприяє збереженню нашого довкілля, забезпечує отримання якісно безпечних продуктів харчування, поліпшує якість життя людини. Тому недаремно епіграфом до фотоальбому стали слова Олександра Радищева, які відповідають суті життєвого шляху С.С. Антоненка: «Если кто искусством покажет путь легкий и мало издержестый к претворению всякой земли в чернозем, то будет благодетель рода человеческого».

О.І. Фурдичко

д-р екон. наук, професор,
академік НААН